

Ks. Krzysztof Kiełpiński*

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

CHRZEST I JEGO SKUTKI W ŚWIETLE PRAWA KOŚCIELNEGO

Wstęp

Polonia cepit habere episcopum – w wielu zapisach historycznych pod datą 968 r. można znaleźć te właśnie słowa. Wyrażają one nadzieję i radość z tego, że społeczeństwo Polan przyjęło nie tylko chrzest święty, ale również wszystkie jego skutki, które wpłynęły na rozwój i kształt życia Polaków¹. „W dwa lata po Chrzcie przyjętym przez Mieszka z rodu Piastów”, pierwszego historycznego władcę, Polska otrzymała po raz pierwszy biskupa. Był to zapewne biskup misyjny imieniem Jordan, siedzibą jego był prawdopodobnie Poznań, a zasięg biskupiej posługi szedł w parze z postępowaniem ewangelizacji piastowskiej dziedziny².

W tym duchu przepojonym radością i nadzieją należałoby nam spojrzeć na ów sakrament chrztu świętego przyjęty w wymiarze indywidualnym i wspólnotowym 1050 lat temu. Wydarzenie to staje się przyczynkiem do refleksji nad tematem chrztu świętego w ogólności. Chrzest jest rzeczywistością, która ukazuje bogactwo Kościoła i człowieka. Pełni rolę teologiczną, prawną, kulturową. W tym artykule zostanie przedstawione rozumienie chrztu świętego w perspektywie prawa kościelnego, a także jego relacja w odniesieniu do osoby oraz całej wspólnoty.

* Ks. Krzysztof Kiełpiński – kapłan diecezji toruńskiej, student Wydziału Prawa Kanonicznego na UKSW w Warszawie; zainteresowania: prawo kanoniczne, teoria i teologia prawa oraz prawo świeckie.

¹ Zob. I. Paulus II, *Epistula Apostolica Christifidelibus totius Poloniae missa una cum Litteris a Summo Pontifice manu propria subsignatis quibus ibidem novae Provinciae ecclesiasticae ac dioeceses Latini ritus conduntur necnon earundem fines aptius disponuntur*, „Acta Apostolicae Sedis” 1992, vol. 84, s. 1097 (dalej jako skrót AAS).

² Tamże; R. Sobański, *Trybunał Metropolity*, „Prawo Kanoniczne” 1995, nr 1–2, s. 71.

Kwestie terminologiczne

W tej części artykułu zostaną przedstawione podstawowe pojęcia, aby można było zrozumieć cel i zakres tematyczny problemu³.

Na samym wstępie należy wyjaśnić słowo „chrzest”. Etymologia tego słowa najczęściej określana jest jako kąpiel lub obmycie. Łacińskie słowo *baptismus* wskazuje na czynność, w której dokonuje się ten akt. Użycie języka łacińskiego ma podkreślić walor prawny tego wydarzenia. Kąpiel, zanurzenie sprawiało, że osoba miała pewne powinności wobec wspólnoty oraz wobec tego, który tego aktu dokonał. Natomiast użycie greckiego odpowiednika zawęziłoby desygnat do wymiaru teologicznego. Celem artykułu jest ukazanie skutków prawnych, dlatego należy pozostać wierny badaniom, które dokonują się w przestrzeni prawnej. Wśród wielu autorów słowników języka łacińskiego słowo *baptismus* tłumaczone jest w ten sposób⁴.

W dalszym etapie wyjaśnienia należy zwrócić uwagę na specyfikę tego słowa. Pojawia się ono w kontekście wspólnoty Kościoła. Jezus Chrystus, wybierając apostołów, pragnie, aby Jego dzieło było kontynuowane. Chrystus zakłada Kościół wspólnotę, w której pragnął pozostać *aż do skończenia świata*. Natura wspólnoty została zawarta w słowie i sakramencie. Charakter prawny słowa i sakramentu został implikowany we wspólnotę. Analizując nauczanie wspólnoty Kościoła, zauważa się, że chrzest stanowi ważne wydarzenie. Chrzest święty włącza ludzi we wspólnotę Ludu Bożego. Jego natura i cel ukryte są w Objawieniu Bożym, tzn. w Piśmie Świętym i Tradycji Kościoła.

Szukając *principium et ratio legis*, należy odnieść się w tej części artykułu do Pisma Świętego.

Wielu autorów z zakresu prawa odrzuca Pismo Święte jako źródło prawa. Kontestują oni treści w nim zawarte i przeciwstawiają je prawu jako takiemu⁵.

Rodzi się pytanie o to, skąd prawo we wspólnocie Kościoła. Teologowie prawa kościelnego oraz wiele szkół kanonicznych odpowiadają na zarzuty przedstawicieli nurtów antyjurydycznych⁶. Wskazują w swoich rozważaniach, że Pismo Święte jest podstawowym źródłem prawa i rozumienia istoty Kościoła⁷. Prawo Kościoła

³ Por. T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2012, s. 69; L. Morawski, *Wstęp do prawoznawstwa*, Toruń 2001, s. 78.

⁴ Por. A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Warszawa 1992, s. 65–66; J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 2006, s. 45.

⁵ Por. R. Sohm, *Das Kirchenrechts. Die geschichtlichen Grundlagen*, Leipzig 1892, s. 1–30.

⁶ Por. R. Sobański, *Nauki podstawowe prawa kanonicznego. Teologia prawa kościelnego*, Warszawa 2001, s. 12.

⁷ Por. T. Gałkowski, *Teologia prawa*, „Prawo Kanoniczne” 2013, nr 2, s. 105–129.

nie pochodzi z zewnątrz, ale z wewnątrz wspólnoty. Nie jest to prawo narzucone, ale tworzone i odkrywane przez wspólnotę, której cel i misja to zbawienie świata⁸.

Chrystus nadał kierunek wspólnocie i wyposażył ją w odpowiednie narzędzia. Prawo kościelne ma być nośnikiem do przekazywania tajemnicy Kościoła. W tym zadaniu potrzebne jest przyjęcie chrztu świętego. Chrzest święty sprawia, że człowiek zostaje włączony we wspólnotę Kościoła. Dzięki temu staje się uczestnikiem misji Chrystusa⁹.

Śledząc wiele fragmentów w Biblii, znajdujemy zapowiedzi chrztu. Chrystus sam przyjmuje chrzest od św. Jana Chrzciciela, jednak nie należy utożsamiać tego wydarzenia z istotą chrztu obecnie rozumianego i istniejącego w Kościele.

Właściwe rozumienie chrztu swoim uczniom przedstawił Jezus Chrystus w ostatniej swojej mowie, którą św. Mateusz tak przedstawił: „Dana Mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi. Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem. A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata”¹⁰.

Z przytoczonego fragmentu perykopy ewangelicznej można wywnioskować, że chrzest ma być udzielany wszystkim tym, którzy o niego poproszą. Apostołowie, udzielając chrztu, mają świadectwem życia wskazywać drogę, którą mają kroczyć nowi uczniowie Chrystusa.

Tematem studium jest chrzest w ujęciu prawa kościelnego. Jak należy rozumieć prawo kościelne? Prawo kościelne to rzeczywistość, która staje się nośnikiem prawdy przekazywanej przez Kościół. Prawo kościelne jest rzeczywistością bardzo złożoną. Przechodziło ono różne fazy. Związane jest ze wspólnotą Kościoła¹¹.

To prawo własne wspólnoty, która różni się od społeczności państwowej. Ma ono charakter ontologiczny i epistemologiczny. Istnieje we wspólnocie oraz sprawia, że za pomocą prawa kościelnego można poznać wspólnotę Kościoła. Nie należy postrzegać prawa kościelnego tylko w kategoriach pozytywistycznych. W każdym przypadku, mówiąc o prawie kościelnym, należy uwzględnić zwyczaj, naukę, specyfikę wspólnoty, teleologię oraz prawdę, którą wyraża wspólnota

⁸ Por. R. Sobański, *Prawo jako wartość*, „Prawo Kanoniczne” 1999, nr 3–4, s. 11–26.

⁹ Por. Tenże, *Recepcja prawa w Kościele*, „Prawo Kanoniczne” 2003, nr 3–4, s. 3–14.

¹⁰ Mt, 28, 19–20.

¹¹ Koncepcje porządku prawnego stworzył Santi Romano. Według jego koncepcji można było dostrzec i uznać wielość porządków prawnych, a wśród nich trzy podstawowe: państwowy, kościelny i międzynarodowy. Wykorzystując ten podział, kanoniści włoscy wykazali odrębność i niezależność prawa kościelnego. Dodatkowo wykazali jego prawny charakter. Było to konieczne wobec postaw pozytywistycznych, które stwierdzały, iż normy kanoniczne mają charakter prawny tylko wtedy, gdy prawo państwowe nada im taki walor. Por. S. Romano, *Lordinamento giuridico. Studi sul concetto, le fonti e i caratteri di diritto*, Pisa 1917; Szerzej pisze o tym zjawisku R. Sobański, *Teoria Prawa Kościelnego*, Warszawa 1992, s. 42–45.

Kościoła. Prawo kościelne czerpie pewne elementy z prawa naturalnego, które wyrażone zostały w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku¹².

W interpretacji prawa kościelnego nie wolno stosować tylko dogmatyki prawnej, gdyż obraz stworzony przez same przepisy nie oddaje wizji wspólnoty Ludu Bożego.

Chrzest w ujęciu prawa kościelnego będzie okazją do zobrazowania podstawowych praw podmiotowych jednostki oraz ukazania wpływu tegoż prawa na wspólnotę¹³.

Teologiczne znaczenie chrztu świętego

Nauki teologiczne odczytują rzeczywistość w świetle Objawienia Bożego. Objawienie Boże stanowi depozyt wiary, który został zawarty w Piśmie Świętym i Tradycji Kościoła. Częścią tego depozytu są sakramenty święte. W tym duchu należałoby przyrzeć się nauce o sakramentach, która kształtowała się w historii Kościoła¹⁴.

Nauka o sakramentach przyczyniła się do ukształtowania definicji oraz rozumienia istoty i natury sakramentalnego znaku. Rodzi się więc pytanie, jak należy rozumieć sakrament.

Sakrament to widzialny znak niewidzialnej łaski ustanowiony przez Chrystusa. Pierwszą cechą sakramentu to chrystocentryczność. Chrystus nie tylko ustanowił sakramenty, ale jest ich pierwszorzędnym szafarzem. Rzeczywistość, która dokonuje się podczas sprawowania sakramentu, wyrażono w formule *ex opere operato*. Jezus Chrystus jest niejako prasakramentem, który uobecnia siebie we wszystkich sakramentach.

Następną cechą jest eklezyjalność. Wyraża ona doniosłą rolę Kościoła w sprawowaniu sakramentów oraz ukazuje związek sakramentu z Kościołem.

Inną cechą sakramentów jest ich charakter kultyczny. Kościół, sprawując sakramenty, oddaje Bogu cześć poprzez sprawowanie kultu.

Ostatnimi cechami, które wpływają na właściwe rozumienie sakramentu, to personalizizm oraz egzystencjalizm znaku sakramentalnego. Personalny wymiar sakramentu został dowartościowany podczas obrad *Vaticanum II*. Wcześniej Sobór Trydencki zaakcentował elementy obiektywne w sakramentologii. Ojcowie soborowi podczas *Vaticanum II* podkreślili element osobistego spotkania i zaangażowania człowieka w wydarzenie sakramentalne. Sakrament w takim przypadku

¹² Por. R. Sobański, *Słowo i Sakrament jako czynniki kształtujące prawo kościelne*, „Prawo Kanoniczne” 1973, nr 1–2, s. 3–15.

¹³ Por. R. Sobański, *Chrzest jako podstawa jedności Kościoła*, Warszawa 1971, s. 13.

¹⁴ Por. M. Zaborowski, *Sakramenty święte w aspekcie prawnym i historycznym*, „Prawo Kanoniczne” 2012, nr 2, s. 29–54.

stał się uprzywilejowanym spotkaniem człowieka z Chrystusem. Położono akcent na wymiar określony formułą *ex opere operantis* – właściwą dyspozycję człowieka przyjmującego sakrament¹⁵.

Ostatnia cecha znaku sakramentalnego będzie wskazywała na wymiar egzystencjalny. Pod tą nazwą kryje się rzeczywistość ludzkiego życia. Człowiek żyje w czasie i przestrzeni. Ludzkie wybory posiadają przedmiot, który jest szczegółowy. Człowiek, przyjmując sakrament, uświęca siebie i różne sytuacje swojego życia.

Nauka Kościoła zachęca, aby sakramenty stanowiły źródło łaski Bożej. Łaski, które człowiek otrzymuje w sakramentach, to łaska uświęcająca i uczynkowa¹⁶.

Należy stwierdzić dynamiczny i rozwojowy charakter nauki objawienia i Kościoła o sakramentach. Rzeczywistość sakramentalna ukazuje się na przestrzeni lat coraz wyraźniejsza. Dogmatyka katolicka ujawnia się jako kultura wiary, której nie da zamknąć się w raz ustalonych formułach i schematach. Dogmaty nie zamykają możliwości pogłębiania refleksji teologicznej o sakramentach. Nie zamykają procesu poszukiwania prawdy, ale otwierają perspektywy dla dalszych badań. Poddając wnikliwej analizie sakrament chrztu świętego, będzie można odkryć wszystkie wymienione wyżej cechy¹⁷.

Na kanwie tych rozważań należy przedstawić teologiczny wymiar sakramentu chrztu świętego. Spojrzenie w taki sposób na sakrament chrztu pomoże odkryć wiele perspektyw oddziaływania tego sakramentu na jednostkę i wspólnotę¹⁸.

Chrzest w ujęciu teologicznym wskazuje na pewne rzeczywistości, które realizują się w życiu osoby. Człowiek przyjmujący chrzest w sensie ontologicznym staje się nowym stworzeniem. Chrzest sprawia, że człowiek, który poprzez grzech pierwotny był nieprzyjacielem Boga, staje się Jego dzieckiem¹⁹.

Niektórzy teologowie wskazują na dynamiczną relację Boga wobec człowieka. Można ją porównać z adopcją, której dokonuje rodzic wobec dziecka. Bóg adoptuje człowieka, ofiarowując swoją miłość, oraz tworzy relację, która pozwala człowiekowi poznać Boga. Relacja ta ma charakter stały, mimo że człowiek będzie popełniał grzechy. Rzeczywistość chrztu świętego sprawia, że Bóg daruje człowiekowi winy, odpuszcza mu kary, które wynikałyby z grzechu pierwotnego lub aktualnego.

¹⁵ Por. tamże, s. 34.

¹⁶ Por. tamże, s. 31: Według św. Augustyna sakrament to święty znak – *signum sacrum*, lub też *signum rei sacra* – znak rzeczy świętej

¹⁷ Por. W. Granat, *Dogmatyka katolicka*, Lublin 1961, t. 7, s. 18.

¹⁸ Por. Sz. Pieszczoł, *Patrologia*, Poznań 1964, s. 44-45. Autor podkreśla, że chrzest w Kościele starożytnym był przedstawiany w *Didache* czy w *Apologiach* św. Justyna jako ceremonia, w której główne miejsce zajmowała mowa dziękczynna skierowana do Boga.

¹⁹ Por. A. Bober, *Antologia patrystyczna*, Kraków 1965, s. 57.

W sakramencie chrztu świętego człowiek zostaje wyposażony w łaskę uświęcającą oraz łaskę uczynkową.

Charakter sakramentalny sprawia, że chrzest raz przyjęty na trwałe wyciska swoje znamię na ludzkiej duszy, toteż nie wolno go powtarzać²⁰.

W odnowionym obrzędzie liturgicznym chrztu świętego wszystkie rzeczywistości zostały wyrażone w symbolice chrzcielnej. Obrzęd sprawowania sakramentu chrztu podkreśla wyżej przedstawione dary. Człowiek może doświadczyć w symbolice sprawowania chrztu Bożego działania. Woda, wyznanie wiary, namaszczenie krzyżmem, zapalenie świecy – są to symbole, które mają wprowadzić człowieka w rzeczywistość Boga i jego tajemnicy²¹.

Przyjęcie chrztu sprawia, że człowiek zostaje włączony w rzeczywistość Kościoła. W pierwszych wiekach chrześcijaństwa powstała praktyka, w której chrzczono na początku dorosłych, a następnie dzieci. Chrzest sprawiał, że człowiek stawał się członkiem wspólnoty, którą założył Jezus Chrystus. Wspólnota ta ukierunkowana jest na zbawienie, które staje się jej najwyższym prawem i celem. Przyjmując chrzest, człowiek dzieli swoje troski i kłopoty ze wspólnotą, której służy otrzymanymi talentami i którą ubogaca. Rzeczywistość została wyrażona w kanonie 849 KPK 1983: „Chrzest, brama sakramentów, konieczny do zbawienia przez rzeczywiste lub zamierzone przyjęcie, który uwalnia ludzi od grzechów, odradza ich jako dzieci Boże i przez upodobnienie do Chrystusa niezniszczalnym charakterem włącza ich do Kościoła, jest ważnie udzielany jedynie przez obmycie w prawdziwej wodzie z zastosowaniem koniecznej formy słownej”²².

Prawne skutki chrztu świętego

Człowiek w nauczaniu Kościoła jest postrzegany zawsze jak osoba. W tym duchu należy rozumieć człowieka jako osobę oraz postrzegać go przez pryzmat posiadanego rozumu i woli. W ten sposób człowiek staje się podmiotem praw i obowiązków, które wynikają wprost z jego natury.

Prawa i obowiązki są uniwersalne, nienaruszalne i niezbywalne. Człowiek – osoba ludzka, zawsze stał w centrum nauczania Kościoła. W wyniku tego osoba

²⁰ Por. M. Michalski, *Antologia literatury patrystycznej*, Warszawa 1969, t. 1, z. 2, s. 65–69: Autor wskazuje, że jednym ze źródeł rozwoju sakramentologii była praktyka duszpasterska. Wielu sprawowanie sakramentów sprawiało trudność. Święty Cyprian borykał się z wielkim dylematem. Jako biskup musiał rozstrzygać problem udzielania chrztu przez heretyków, czyli ludzi, którzy byli wykluczeni ze wspólnoty Kościoła. Pytał papieża Stefana, czy może udzielić chrztu ten, kto do Kościoła nie należy. Czy można dać drugiemu to, czego się nie posiada? Cyprian stwierdził, że chrzest udzielony przez heretyka jest nieważny i należy go ponowić. Papież Stefan nie podzielił zdania św. Cypriana i odwołał się do praktyki kościelnej.

²¹ Por. S.C. Napiórkowski, *Z Chrystusem w znakach*, Lublin 1984, s. 74.

²² Por. KPK 1983, kan. 849.

ludzka powinna być zasadą, podmiotem i celem wszystkich działań społecznych. W ten sposób wyrażona została prawda, że człowiek jest jedynym stworzeniem na ziemi, którego Bóg chciał dla niego samego. Człowiek-osoba jest szczególnie obrazem Boga i posiada Jego podobieństwo²³. Podsumowując, człowiek jest zdolny do samostanowienia i nie wolno traktować bycia osobą jako środka do celu, lecz zawsze jako cel w sobie²⁴.

Osoba w ujęciu chrześcijańskim staje się pojęciem dynamicznym, które zawiera w sobie elementy psychiczne, biologiczne oraz wyraża egzystencjalną skłonność do realizowania swojego człowieczeństwa.

Pojęcie osoby przechodziło wiele przeobrażeń w nauce Kościoła. Pierwsze wzmianki tego pojęcia pojawiły się w kontekście nauki o Trójcy Świętej i chrystologii. Następnie rozważania przeniosły się na grunt metafizyki. Niektórzy teologowie wyróżniali cechy osoby substancjalne, a inni – relacyjne. Definicja osoby została ukształtowana dzięki Boecjuszowi, którego pojęcie osoby zostało przyjęte przez św. Tomasza z Akwinu.

Obecnie rozważania nad tym pojęciem ograniczono do określenia samoświadomości osoby lub wskazania relacji ja-ty; to tzw. personalizm dialogiczny²⁵.

Nauka prawa kanonicznego nie mogła szczycić się dorobkiem naukowym w określaniu pojęcia osoby. W kanonistyce osoba zawsze była postrzegana bardzo konkretnie. Ujęcie osoby w kanonistyce zapoczątkowało refleksję wokół nauki o osobie moralnej. Sobański twierdzi, iż kanonistyka uznaje i zakłada, że istota ludzka to osoba; bez względu na to, czy jest ochrzczona, używa nazwy *homo*, natomiast słowo *persona* jest nazwą techniczną oznaczającą podmiot zdolności prawnej.

Wielu kanonistów, m.in. Girlanda, Sobański i Pree, dostrzega analogie w prawie rzymskim²⁶. Prawo rzymskie nie wypracowało pojęcia, które nadawałoby się do użycia i rozwinięcia w kanonistyce. Dalsza analiza tego pojęcia możliwa była dzięki naukom prawnym, które w XIX wieku zajęły się tym problemem. Jan Althusius w swoim opracowaniach określił model podmiotowości wszystkich ludzi.

Epoka oświecenia przyjęła pojęcie człowieka istoty, który niezależnie od pochodzenia, płci i wyznania posiada niezbywalne prawa.

W wywodach Kanta i Fryderyka Saviniego określona została nauka o działaniu oraz ukształtował się model o prawie subiektywnym. Studium tego okresu

²³ *Katechizm Kościoła katolickiego*, nr 1703, 1705.

²⁴ Por. R. Sobański, *Znaczenie pojęcia osoby w kanonicznym porządku prawnym*, „Prawo Kanoniczne” 1997, nr 3–4, s. 5–11.

²⁵ Por. B. Langemeyer, *Der dialogische Personalismus in der evangelische und katholischen Theologie den Gegenwart*, Paderborn 1963, s. 120.

²⁶ Por. H. Pree, *Munsterischer Kommentar zum CIC*, Einführung vor. 96.

przyczyniło się do rozwoju nauk prawnych, które zaczęły postrzegać osobę jako abstrakcyjny podmiot prawa.

W kanonie 87 Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r. użyto terminu *persona* jako abstrakcyjnego podmiotu prawa²⁷.

Takiego samego określenia użyto przy redakcji kanonu 96 w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku. Pojawiają się jednak różnice redakcyjne między tymi dwoma kanonami. Zrozumienie tych dwóch określeń możliwe staje się w momencie przytoczenia kanonu 204 z KPK 1983 roku. Przywołanie tego kanonu jest zasadne w dalszym rozważaniu, ponieważ stanowić on będzie klucz interpretacyjny do dalszych rozważań.

Kanon 96 z KPK 1983 r. brzmi następująco: „Przez chrzest człowiek zostaje wcielony do Kościoła Chrystusowego i staje się w nim osobą, z obowiązkami i prawami, które – zważywszy ich pozycję – są właściwe chrześcijanom, jeśli są we wspólnocie kościelnej i o ile nie przeszkadza sankcja nałożona zgodnie z przepisem prawa”.

Natomiast kanon 204 z KPK 1983 r. wyrażony został w ten sposób:

§1. Wiernymi są ci, którzy przez chrzest wszczępieni w Chrystusa, zostali ukonstytuowani Ludem Bożym i stawszy się z tej racji na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego posłannictwa Chrystusa, zgodnie z własną każdego pozycją, są powołani do wypełniania misji, jaką Bóg powierzył pełnić Kościołowi w świecie.

§ 2. Ten Kościół, ukonstytuowany i uporządkowany na tym świecie jako społeczność, trwa w Kościele katolickim, kierowanym przez następcę Piotra i biskupów we wspólnocie z nim.

Po przeczytaniu tych kanonów nasuwa się pytanie: dlaczego ustawodawca używa dwukrotnie tych pojęć i odnosi się również dwukrotnie do tej samej rzeczywistości Kościoła? Co stanowi *ratio legis* takiego zachowania?

Odpowiedzi na to pytanie należy poszukiwać w dokumentach Komisji Rewizji Kodeksu. Przepis zawarty w kanonie 204 wskazuje na termin osoby, który odnosi się *explicite* do członków ludu Bożego. Ustawodawca celowo uniknął sformułowań jurekcyjnych na określenie osoby w kanonie 204²⁸.

²⁷ Por. KPK 1917, kan. 87: Baptismate homo constituitur in Ecclesia Christi persona cum omnibus christianorum iuribus et officiis, nisi, ad iura quod attinet, obstat obex, ecclesiasticae communionis vinculum impediens, vel lata ab Ecclesia censura. H. Jone, *Commentarium in Codicem Iuris Canonici*, Paderborn 1950, t. 1, 97 ad c. 87: notio personae hic non sumitur sensu philosophico, sed sensu iuridico. Iure canonico personae dictur omne subiectum iurium et officiorum capax.

²⁸ R. Sobański, *Eklezjologia nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego na przykładzie pierwszej księgi*, „Prawo Kanoniczne” 1984, nr 3–4, s. 246.

Większość kanonistów stwierdza, że wyrażone zostały w tym przypadku dwie prawdy. Słowo z kanonu 96 dotyczące osoby to *persona*. Pojęcie to ma charakter wyjątkowo jurydyczny. Charakteryzuje się statyczną i bierną pozycją prawną osoby. Formalnie środowiskiem tego pojęcia jest porządek prawny, a nie kościelny. Pojęcie osoby z kanonu 204 oznacza *christifidelis*. To pojęcie teologiczne, dynamiczne. Treść tego słowa jest wypełniona prawnymi cechami w postaci praw i obowiązków wiernego w perspektywie wspólnoty Kościoła.

Inny pogląd wyrażony został przez G. Lo Castro. Stwierdza on, że wyrażenie zawarte w kanonie 204 KPK 1983r. dowodzi, iż kodeks ma dwie dusze: jedną – ściśle techniczną, prawną, drugą – teologiczną²⁹.

Element prawny uzależniony był od świeckich struktur i koncepcji prawnych, element teologiczny oddaje specyficzne racje porządku w Kościele. Elementy rozwijały się równolegle i autonomicznie. Według G. Lo Castro zostały połączone, dlatego stanowią charakterystyczną cechę Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku.

W wyniku analizy należy stwierdzić, że między tymi dwoma pojęciami zachodzi bliska relacja. Przedstawia się ona następująco. Pojęcie *persona*, inaczej niż *christifidelis*, nie jest w stanie wyrazić pozycji wiernych w równej co do działania i godności statutu wiernego w Kościele³⁰.

Wynika z tego, że pojęcie *christifidelis* staje się podstawą pojęcia *persona*. Należy wskazać, że pojęcie *persona* może być zastąpione przez *christifidelis*. Za tym przemawia fakt, że termin *persona* odnosi się do zdarzeń, które są regulowane i nie wynikają z chrztu świętego, oraz użycie tego pojęcia ułatwi prawu kościelnemu komunikatywność w obszarach prawa świeckiego.

Nawiązując do naszych rozważań, należy stwierdzić, że człowiek staje się osobą w Kościele poprzez chrzest święty. Patrząc z tej perspektywy, można odnieść wrażenie, że pojęcia te są wymienne. Interpretacja kanonu 96 wyraźnie stanowi, że człowiek posiada zdolność prawną, ale należy ją realizować w Kościele. Nie wyklucza ona zdolności prawnej ludzi nieochrzczonych. Zdolność ta jest jedna i tożsama. Człowiek, który przyjął chrzest, nie posiada dwóch zdolności – osobowości naturalnej i chrześcijańskiej. Człowiek ochrzczony jest osobą, która posiada prawa i obowiązki³¹.

²⁹ Por. G. Lo Castro, *Il soggetto, i suoi diritti nell'ordinamento canonico*, Milano 1985, s. 55.

³⁰ Por. KPK 1983, kan. 208: Z racji odrodzenia w Chrystusie wszyscy wierni są równi co do godności i działania, na skutek czego każdy, zgodnie z własną pozycją i zadaniem, współpracuje w budowaniu Ciała Chrystusowego.

³¹ Por. KPK 1983, kan. 213: „Wierni mają prawo otrzymywać pomoce od swoich pasterzy z duchowych dóbr Kościoła, zwłaszcza zaś słowa Bożego i sakramentów”. Element prawny typowy dla ustawodawstwa kościelnego nie można tego spotkać w prawie świeckim; kan. 215: Wierni mają prawo swobodnego zakładania stowarzyszeń i kierowania nimi dla celów miłości lub pobożności albo dla ożywiania chrześcijańskiego powołania w świecie, a także

Dynamika osoby w ujęciu prawnym

W ostatniej części studium zostanie przedstawiona relacja człowieka do wspólnoty Kościoła. Relacja człowieka do wspólnoty została wyrażona określeniem „dynamika osoby”. Termin wyraża kształtowanie się szczegółowych relacji we wspólnocie Kościoła na dwóch płaszczyznach. Jedną z nich stanowi relacja ja–ty, drugą: ja–wspólnota. Pojęcie *christifidelis* wyraża teologiczną i dynamiczną zdolność człowieka. Należy postawić pytanie, co kryje się pod określeniem „dynamika osoby”.

Sobański stwierdza, że chodzi tu o prawa i obowiązki wiernego, który przez chrzest święty uczestniczy w życiu Kościoła. El Correcco przekonuje, że należy mówić o obowiązkach, a w dalszej mierze o prawach osoby w prawie kościelnym. Sobański oponuje przeciwko temu pogładowi, ponieważ stwierdzenie El Correcco niszczy dynamikę osoby oraz to wszystko, co ten termin wyraża³².

Podążając za twierdzeniem Sobańskiego, należy zauważyć, że człowiek staje się chrześcijaninem przez dar wiary wyrażony w momencie chrztu świętego. Dar ten uzdalnia człowieka do działania. Sobański nazywa to ontyczną zdolnością działania. W dalszych swoich rozważaniach stwierdza, że zdolność działania nie stanowi w Kościele dodatku do innych cech, ale charakteryzuje kościelny status wiernego. Przerywając wywód Sobańskiego, należy zapytać: co nowego może dać człowiek wspólnocie a co otrzyma w zamian?³³

Nowa rzeczywistość zaprasza człowieka do tego, aby uczestniczył w życiu wspólnoty. Po przyjęciu chrztu człowiek działa jednostkowo i wspólnotowo. Człowiek nie doznałby owoców odkupienia i nie mógłby się zbawić, gdyby nie aktywność wspólnoty. To w Kościele człowiek może poznać Boga, doświadczyć Jego miłości i łask. To poprzez działanie Kościoła człowiek może doświadczyć życia modlitwy. W ten sposób może poprzez przyjmowanie sakramentów wzrastać w kategoriach prawdy, dobra i piękna. Wspólnota Kościoła odkrywa przed jednostką szczególne dobra, które powinny towarzyszyć człowiekowi w wędrówce wiary. Prawem jednostki jest korzystanie z tych wszystkich środków, którymi dysponuje wspólnota Kościoła. Obowiązkiem jednostki wobec wspólnoty jest dawanie świadectwa prawdy i miłości³⁴.

odbywania zebrań dla wspólnego osiągnięcia tych celów. Prawo to jest analogiczne do praw człowieka”; kan. 220: „Nikomui nie wolno bezprawnie naruszać dobrego imienia, które ktoś posiada, ani też naruszać prawa każdej osoby do ochrony własnej intymności. Prawo to jest przysługujące każdej osobie ludzkiej”.

³² Por. E. Corecco, *Aspetti della ricezione del Vaticano II nel Codice di Diritto Canonico*, Brescia 1985, s. 338.

³³ Por. R. Sobański, *Znaczenie pojęcia osoby*, s. 10.

³⁴ Por. P. Lombardia, *Relevancia de los carismas personales en el ordenamiento canónico*, Pamplona 1974, s. 79–106.

Sposób rozumienia praw i obowiązków ma szalenie wielką wagę dla prawa. Takie rozumienie miało przełożenie na redakcję kanonów znajdujących się w II księdze *O Ludzie Bożym* w części pierwszej *Wierni* w tytułach pierwszym i drugim. Większość ekspertów zarzuca, że prawa wyrażone w tej części kodeksu są dość defensywne. Hamują aktywność wiernych w Kościele. Sprawiają, że Kościół traci jedną podstawową cechę: misyjność. Sobański kontestuje te wypowiedzi. Stwierdza, że prawdziwa dynamika osoby ochrzczonej najlepiej wyrażona została w stwierdzeniu: *iura proter officia*, tzn. obowiązek nad prawem.

Opinia Sobańskiego przyjęta została przez wielu teologów i duszpasterzy z wielką nadzieją. Obowiązek należy postrzegać jako czynnik, który dynamizuje całą wspólnotę. Wypełnienie obowiązków wobec innych otwiera przed człowiekiem szeroki horyzont praw, które w Kościele może realizować. Spojrzenie zaproponowane przez Sobańskiego zostało przeniesione na grunt pracy duszpasterskiej. Duszpasterze w przygotowaniu rodziców i rodziców chrzestnych przesunęli akcent z praw na obowiązki. W wyniku tego wzrasta świadomość nie tylko szacunku o wiarę, o swoje życie, ale również o wspólnotę Kościoła. Nie należy zapominać, że wspólnota Kościoła ma za zadanie stać na straży wypełniania obowiązków oraz realizacji praw jednostki³⁵.

Zakończenie

Kończąc studium, stwierdza się, że osoba w Kościele, czyli człowiek ochrzczony, ma status *naturae reparate*. Ma otwartą drogę, aby żyć we wspólnocie i się rozwijać. Pojęcia użyte w kanonach KPK 1983 wyrażają tę samą rzeczywistość, a rozdzielenie tych pojęć sprawia, że dokonuje się błędne rozumienie wspólnoty Kościoła.

Mając na uwadze inne dyscypliny naukowe, należy uwzględnić to wszystko, co kreśli obraz wiernego w Kościele. Nie należy bać się tych dyscyplin. Aplikując wiedzę nauk świeckich, nie wolno zapominać o teologicznych skutkach chrztu świętego.

Na koniec chciałbym spuentować myślą ks. Sobańskiego. Podkreśla, że prawo kościelne ma dynamizować człowieka w jego działaniu. W ten sposób rodzi się autonomia, która wyraża się w realizacji praw podmiotowych. Rola prawa w tym zakresie jest bardzo znacząca, ponieważ sprawia ono, że człowiek może poprzez obowiązki doświadczyć swojej tożsamości i wyrazić siebie w realizacji swoich uprawnień.

Uważam, że tylko dobre zrozumienie prawa kościelnego pozwoli wspólnocie Kościoła ożywić poszczególnych wiernych. Uwarunkowania i normy, które przynosi prawo kościelne, stają się skutecznym narzędziem w budowaniu wspólnoty

³⁵ Por. E. Molano, *La autonomia privada en el ordenamiento canónico*, Pamplona 1976, s. 67.

Kościół. Pozostaje tylko jedno pytanie: czy wystarczy sił duszpasterzom, aby przybliżyć rzeczywistość, która przez wielu dziś jest niezrozumiana?

Słowa kluczowe: *prawo kościelne, chrzest, osoba, chrzest Polski.*

Summary

Baptism and its effects in Church Law

The theme of the article was to present the baptism and its effects in Church Law. Baptism is the concept of theology, legislation, culture. The aim of the article is to depict the 1050th jubilee of the baptism of Poland. In the first part, the issues of terminology are published, the second section describes the theological dimension of baptism.

The third part contains the legal aspects of baptism. At the end of the article the author presents the effects of baptism in the form of rights and obligations. The article raises questions concerning the interpretation of church law and analyzes the effects of baptism in the context of ecclesiastical law. In summary, the author asks the question: Will priests be strong enough to present the reality, which is difficult to grasp, to the faithful?

Keywords: *Church law, baptism, the baptism of Poland, person*

Bibliografia

Źródła

Pismo Święte. Stary i Nowy Testament, wydanie V, Poznań 2001.

Ioannes Paulus II, *Epistula Apostolica Christifidelibus totius Poloniae missa una cum Litteris a Summo Pontifice manu propria subsignatis quibus ibidem novae Provinciae ecclesiasticae ac dioeceses Latini ritus conduntur necnon earundem fines aptius disponuntur*, Acta Apostolicae Sedis, 1992, vol. 84, s. 1097.

Katechizm Kościoła katolickiego, Poznań 1994.

Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussus digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, Romae 1917.

Codex Iuris Canonici, auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego, Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

Opracowania

Bober A., *Antologia patrystyczna*, Kraków 1965.

Lo Castro G., *Il soggetto e i suoi diritti nell'ordinamento canonico*, Milano 1985.

Corecco E., *Aspetti della ricezione del Vaticano II nel Codice di Diritto Canonico*, Brescia 1985.

- Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2012.
- Galkowski T., *Teologia prawa*, „Prawo Kanoniczne” 2013, nr 2.
- Granat W., *Dogmatyka katolicka*, Lublin 1961, t. 7.
- Jöne H., *Commentarium in Codicem Iuris Canonici*, Paderborn 1950.
- Jougan A., *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Warszawa 1992.
- Langemeyer B., *Der dialogische Personalismus in der evangelische und katholischen Theologie den Gegenwart*, Paderborn 1963.
- Lombardia P., *Relevancia de los carismas personales en el ordenamiento canónico*, Pamplona 1974.
- Michalski M., *Antologia literatury patrystycznej*, Warszawa 1969, t. 1, z. 2.
- Molaño E., *La autonomía privada en el ordenamiento canónico*, Pamplona 1976.
- Morawski L., *Wstęp do prawoznawstwa*, Toruń 2001.
- Napiórkowski S.C., *Z Chrystusem w znakach*, Lublin 1984.
- Pree H., *Münsterischer Kommentar zum CIC*.
- Pieszczoch Sz., *Patrologia*, Poznań 1964.
- Romano S., *Lordinamento giuridico. Studi sul concetto, le fonti e i caratteri di diritto*, Pisa 1917.
- Sohm R., *Das Kirchenrechts. Die geschichtlichen Grundlagen*, Leipzig 1892.
- Sobański R., *Nauki podstawowe prawa kanonicznego. Teologia prawa kościelnego*, Warszawa 2001.
- Sobański R., *Prawo jako wartość*, „Prawo Kanoniczne” 1999, nr 3–4.
- Sobański R., *Recepcja prawa w Kościele*, „Prawo Kanoniczne” 2003, nr 3–4.
- Sobański R., *Trybunał Metropolity*, „Prawo Kanoniczne” 1995, nr 1–2.
- Sobański R., *Teoria Prawa Kościelnego*, Warszawa 1992.
- Sobański R., *Słowo i Sakrament jako czynniki kształtujące prawo kościelne*, „Prawo Kanoniczne” 1973, nr 1–2.
- Sobański R., *Chrzest jako podstawa jedności Kościoła*, Warszawa 1971.
- Sobański R., *Prawo a wolność osoby odrodzonej we chrzcie*, „Prawo Kanoniczne” 1977, nr 3–4.
- Sobański R., *Znaczenie pojęcia osoby w kanonicznym porządku prawnym*, „Prawo Kanoniczne” 1997, nr 3–4.
- Sobański R., *Eklezjologia nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego na przykładzie pierwszej księgi*, „Prawo Kanoniczne” 1984, nr 3–4.
- Sondel J., *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 2006.
- Zaborowski M., *Sakramenty święte w aspekcie prawno-historycznym*, „Prawo Kanoniczne” 2012, 55, nr 2.